

شاهرخ مسکوب

درآمدی به اساطیر ایران

فرهنگ جاوید

فرهنگ جاوید

دفتر مرکزی: تهران، میدان امام حسین، خیابان صفای شرقی، کوچه شهید احمد جاوید
شماره ۱۷، طبقه سوم صندوق پستی ۱۴۱۵۵-۵۴۳۱

www.Farhang-eJavid.com

تلفن: ۳۳۳۱۵۰۳۸

Shahrokh Meskoob

An Introduction to Iranian Mythology

Farhang-e Javid Publication, 2015

درآمدی به اساطیر ایران

شاهرخ مسکوب ویراسته علیرضا جاوید

مجموعه فرهنگ و علوم انسانی دبیر مجموعه: علیرضا جاوید

مدیر هنری، طراح جلد: محمد باقر جاوید صفحه آرا: احمد جاوید

ناشر: انتشارات فرهنگ جاوید لیتوگرافی: امین گرافیک

چاپ متن: جباری چاپ جلد: تنها صحافی: رئوف

چاپ اول: ۱۳۹۴ تعداد: ۱۰۰۰ نسخه قیمت: ۱۵،۰۰۰ تومان

کلیه حقوق چاپ و نشر این کتاب برای انتشارات فرهنگ جاوید محفوظ است. تکثیر یا تولید مجدد آن (چاپ، فتوکپی، صوت، تصویر و انتشار الکترونیکی) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است.

Meskoob, Shahrokh, 1924-2005.

مسکوب، شاهرخ، ۱۳۰۴-۱۳۸۴.

درآمدی به اساطیر ایران، شاهرخ مسکوب، تهران: فرهنگ جاوید، ۱۳۹۴.

۱۰۴ ص. (مجموعه فرهنگ و علوم انسانی)

ISBN: 978-600-6182-74-2

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۱۸۲-۷۴-۲

درآمدی به اساطیر ایران

عنوان اصلی:

۱. اساطیر ایران ۲. اساطیر

۳۳۴۱۷۳

۱۳۹۴

فهرست

۹	یادداشت حسن کامشاد
۱۱	یادداشت ویراستار

بخش اول کلیات اسطوره

۱۹	۱ اسطوره چیست؟
۲۳	۲ تفسیر اسطوره
۴۷	۳ کلیاتی درباره اقوام هندواروپایی
۵۱	۴ زبان‌های ایرانی
۵۵	۵ منابع اطلاع از اساطیر ایران

بخش دوم اساطیر ایران

۶۱	۱ طرح مسئله
۶۳	۲ اسطوره در اندیشه ایرانی

۸۱

۳ ایزدان جنگ

۸۷

۴ اندیشه جنگ در حماسه

۹۷

نمایه

www.ketab.ir

یادداشت حسن کامشاد

در میان انبوه اوراق و دفترچه‌های بازمانده از شاهرخ مسکوب، به تعدادی جزوه درس گفتار برخوردیم و یادام آمد در اوایل دهه ۱۳۵۰ از او دعوت شده بود در "مدرسه عالی تلویزیون و سینما" اساطیر ایران تدریس کند.

سازمان رادیو و تلویزیون ملی ایران پس از آغاز به کار و گسترش فعالیت‌هایش دریافت که مانند دیگر مؤسسات آموزشی، نیازمند نیروی انسانی کارآزموده در بخش‌های گوناگون آن سازمان است. بدین منظور در سال ۱۳۴۸ "مدرسه عالی تلویزیون و سینما" تأسیس شد تا دانش‌آموختگانش در سازمان رادیو-تلویزیون و حوزه سینما مشغول به کار شوند.

شاهرخ مسکوب، به‌طوری‌که می‌دانیم، از نوجوانی شیفته شاهنامه بود و همان‌گونه که حاشیه‌نویسی‌های او بر مجلدات شاهنامه بروخیم و شاهنامه چاپ مسکو طی سالیان دراز نشان می‌دهد، به اسطوره و تطور آن در حماسه توجه ویژه داشت.^۱ علاوه بر این‌ها، به ترجمه برخی تراژدی‌های کلاسیک یونان

۱. رجوع کنید به کتاب اخیراً منتشرشده شاهنامه در دو بازخوانی و نیز مقدمه‌ای بر رستم و اسفندیار و سوگ سیاوش.

از جمله افسانه‌های تَبای سوفوکلس (شامل اودیپوس شهریار، اودیپوس در کلنوس، آنتیگونه) و پرومته در زنجیر نوشته آشیل (آیسخولوس) پرداخته بود. مسکوب اسطوره را دستگاه "منطقی" و بسامان نمی‌دانست یا دست‌کم سامان آن را جدا از منطق امروزی ما تلقی می‌کرد. «در تفسیر اسطوره، روش و معیاری نهایی وجود ندارد و آن را می‌توان در زمینه‌ها یا برداشت‌های متفاوت، دین و مابعدالطبیعه، عرفان، فلسفه، زبان‌شناسی، مردم‌شناسی، روان‌شناسی و روان‌کاوی و جز آن بررسی کرد و فهمید، به نحوی که هر یک از آن‌ها در تعبیر و دریافت خود درست و پذیرفتنی باشد چون‌که اسطوره، مانند زندگی و طبیعت زنده، در ژرفای خود حقیقت‌های گوناگونی نهفته دارد و هر حقیقتی می‌تواند بسته به نگاه بیننده، یکی از چهره‌های خود را جلوه‌گر سازد.»

در اساطیر ایران، انسان برای دستیاری خدا در نبرد با بدی به جهان می‌آید. از درماندگی او در میدان عمل نشانی نیست. اندیشه و عمل آدمی یکی است و بشر از طبیعت جدا نشده است. انسان حماسه برای دست یافتن به طبیعت پیرامون با نیروهای طبیعی و ماورای طبیعی، با آدمیان و دیوان و خدایان می‌جنگد: «بهریزی این جهانی، سعادت و کمال روح اوست و رستگاری او در پیروزی است.»

حسن کامشاد

لندن، ۱۳۹۳/۲۰۱۵

یادداشت ویراستار

متن حاضر تقریرات شادروان مسکوب است که به صورت درس گفتار ایراد شده است. متنی که برای چاپ در اختیار ناشر قرار گرفت صورت خام نسخه برداری شده از روی نوار آن خطابه ها بود و نیازمند پاره ای اصلاحات. بنابراین ویراستار با توجه به اقتضای متن و بدون دخل و تصرف در لحن و سبک و نثر مؤلف آن را به شرح ذیل سامان داده است:

۱. ابتدا کل متن بخش بندی و سپس فصل بندی شد.
۲. برای مفاهیم اصلی معادل فرانسه (زبانی که مسکوب به آن مسلط بود و ترجمه می کرد) انتخاب گردید.
۳. مفاهیم و نام های اسطوره ای با کتاب هایی که سیاهه آن خواهد آمد تطبیق داده شد و موارد اشتباه در داخل متن اصلاح و مواردی که محل اختلاف بود در پانویست ذکر شده است.
۴. در مواردی که نقیصه ای در متن وجود داشته در پانویست و با ذکر منبع اصلاح گردیده است.
۵. منابع فارسی و لاتین و نقل قول ها با ارجاع به متون مورد اشاره تطبیق

- داده شد و اشتباهات و لغزش‌هایی که ناشی از برگردان نوار صوتی درس‌گفتار بوده اصلاح گردیده است.
۶. مشخصات منابعی که نیامده یا ناقص بوده تصحیح و صورت کامل آن ذکر شده است.
۷. برای درست‌خوانی، مفاهیم و اسامی اسطوره‌ها اعراب‌گذاری شده است.
۸. رسم الخط در سرتاسر متن اعمال و ناهمدستی‌ها اصلاح شده است.
۹. به‌جز منابع فارسی و لاتین مورد ارجاع مؤلف، تمامی پانوشته‌های کتاب از ویراستار است.

منابع ویراستار

ضبط اسامی و مفاهیم لاتین

- سید حسینی، رضا، فرهنگ آثار، جلد ششم، تهران: سروش، ۱۳۸۹.
- گرانث، مایکل و جان هیزل، فرهنگ اساطیر کلاسیک (یونان و روم)، ترجمه رضا رضایی، تهران: نشر ماهی، ۱۳۸۴.
- مجیدی، فریبرز، فرهنگ تلفظ نام‌های خاص، تهران: فرهنگ معاصر، ۱۳۸۱.
- مصاحب، غلامحسین، دایرةالمعارف فارسی، ۳ ج (جلد اول و جلد دوم در دو بخش)، تهران: شرکت سهامی کتاب‌های جیبی، ۱۳۸۷.

ضبط اسامی و مفاهیم هندو

- سن، کیشیتی مهن، هندوئیسم، ترجمه ع. پاشایی، تهران: نگاه معاصر، ۱۳۸۸.

ضبط اسامی و مفاهیم ایران باستان

- آموزگار، ژاله، تاریخ اساطیری ایران، تهران: سمت، ۱۳۸۰.
- آموزگار، ژاله و احمد تفضلی، اسطوره زندگی زردشت، تهران: چشمه، ۱۳۸۰.
- بهار، مهرداد، پژوهشی در اساطیر ایران (پاره نخست و پاره دوم)، تهران: آگه، ۱۳۷۵.

رستگار فسایی، منصور، فرهنگ نام‌های شاهنامه (۲ ج در یک مجلد)، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۸۸.

سعادت، اسماعیل، دانشنامه زبان و ادب فارسی، جلد اول، تهران: فرهنگستان زبان و ادب فارسی، ۱۳۸۴.

_____، دانشنامه زبان و ادب فارسی، جلد دوم، تهران: فرهنگستان زبان و ادب فارسی، ۱۳۸۶.

شریفی، محمد، فرهنگ ادبیات فارسی، تهران: فرهنگ نشر نو و معین، ۱۳۸۷.
صدیقیان، میهن‌دخت، فرهنگ اساطیری-حماسی ایران (به‌روایت منابع بعد از اسلام)، جلد اول: پیشدادیان، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۷۵.

صفا، ذبیح‌الله، حماسه‌سرایی در ایران، تهران: امیرکبیر، ۱۳۸۹.
کویاجی، جهانگیر کوورچی، بنیادهای اسطوره و حماسه ایران، گزارش و ویرایش: جلیل دوستخواه (با پیوست دو نقد روش‌شناختی از مهرداد بهار)، تهران: آگه، ۱۳۸۸.

موله، م.، ایران باستان، ترجمه ژاله آموزگار، تهران: توس، ۱۳۹۱.
هینلز، جان (راسل)، شناخت اساطیر ایران، ترجمه ژاله آموزگار و احمد تفضلی، تهران: چشمه و آویشن، ۱۳۷۹.

_____، شناخت اساطیر ایران، ترجمه و تألیف باجلان فرخی، تهران: اساطیر، ۱۳۸۹.

علیرضا جاوید

تهران، ۱۳۹۲